

กฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

วนิดา อินทรอำนวย
วิทยาการเชี่ยวชาญ
กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย สำนักกฎหมาย
ผู้เรียบเรียง

บทนำ

ในปัจจุบันแม้ว่ารัฐจะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของคนในสังคม โดยมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันประกอบด้วยองค์กรของรัฐ คือ ตำรวจ อัยการ และศาลยุติธรรม เป็นกลไกในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแต่ละองค์กรมีภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามแบบพิธีการ เริ่มตั้งแต่การสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องคดีและเรื่อยไปจนกระทั่งได้มีการพิจารณาและชี้ขาดข้อพิพาททางอาญาโดยศาลยุติธรรมก็ตาม แต่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยองค์กรต่าง ๆ มีกฎเกณฑ์ขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมาย ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนวิธีการที่ซับซ้อนมาก จึงต้องใช้เวลาการดำเนินการที่ยาวนานและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากเพื่อความสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาททางอาญา อีกทั้งเพื่อเป็นการลดภาระคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ระงับลงได้โดยไม่จำเป็นต้องนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายอันจะเป็นผลให้องค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมมีเวลาในการพิจารณาดำเนินการกับคดีความผิดอุกฉกรรจ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันผู้เสียหายในคดีความผิดเล็กน้อยก็ได้รับการดูแลคุ้มครองมิให้ถูกล่วงละเมิดสิทธิตามกฎหมายอาญาและมิได้ถูกทอดทิ้งจากกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น จึงได้มีการคิดและรูปแบบวิธีการระงับข้อพิพาทนอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้นหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการและความจำเป็นของสังคมในประเทศนั้น ๆ เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Conciliation) การประนอมข้อพิพาท (Mediation) การประนีประนอมยอมความ (Compromise) การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และการชะลอการฟ้อง (Deferred Prosecution) เป็นต้น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ การระงับข้อพิพาทที่จะต้องมีคนกลางหรือบุคคลที่สามเข้ามา มีบทบาทร่วมในการชักจูงคู่พิพาทให้หันหน้าเข้าหากันตลอดจนอาจจะต้องเป็นผู้เสนอแนะแนวทางแก้ไขข้อพิพาทซึ่งเป็นที่ยอมรับทั้งสองฝ่าย บุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่นี้เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” (ศิริศักดิ์ ดิษยะพรรณ, ๒๕๕๓: ๑๓) ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ไกล่เกลี่ยอาจเป็นบุคคลหรือองค์กรก็ได้ ขึ้นอยู่กับความยินยอมของคู่กรณีและระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ว่าจะเปิดโอกาสให้เพียงใด เช่น ในประเทศอินเดีย หากมีกรณีพิพาทจากบุคคลในครอบครัวเดียวกันหรือเครือญาติอาจให้สมาชิกผู้อาวุโสเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่เข้าไปตัดสินชี้ขาดข้อพิพาท แต่อาจจะเข้าร่วมเจรจาประนีประนอมด้วย หรือเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมให้คู่พิพาทตัดสินใจกันเอง ข้อเสนอของผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีผลผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตาม^๑

^๑ วิธรี อัครสันตติกุล. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. “ปัญหาความผิดต่อแผ่นดินที่ควรยอมความได้,”

ที่มาและความสำคัญ

กฎหมายว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาทของประเทศไทยตราขึ้นโดยผ่านความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติและประกาศใช้เป็นกฎหมายฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติลงมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. (คณะรัฐมนตรี เป็นผู้เสนอ) และร่างพระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาทในชั้นการสอบสวน พ.ศ. (พลเรือเอก ศิษฐวัชร วงษ์สุวรรณ กับคณะเป็นผู้เสนอ) เมื่อคราวประชุม ครั้งที่ ๘๒/๒๕๖๑ วันศุกร์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ และตั้งคณะกรรมการพิจารณาวิสามัญ จำนวน ๒๑ คนพิจารณารายละเอียด จากนั้นพิจารณา รายละเอียดในวาระที่สองและวาระที่สามเมื่อคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๒ เป็นพิเศษ วันศุกร์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ และครั้งที่ ๑๑/๒๕๖๒ เป็นพิเศษ วันพุธที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒ ลงมติเห็นชอบโดยเห็นสมควรประกาศใช้เป็นกฎหมาย

ความสำคัญของกฎหมายว่าด้วยการไต่ถามข้อพิพาท จากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ “โดยที่ปัจจุบันข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เห็นควรให้นำกระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนดเป็นกฎหมายกลางเพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไต่ถามข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีเป็นสำคัญ ทำให้ปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”^๒

ดังนั้น พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ จึงมีความสำคัญเพราะจะเป็นกลไกที่ช่วยให้กระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมีระบบและมาตรฐานเดียวกัน โดยกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ไต่ถามและการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไต่ถาม เพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพผู้ไต่ถามและคุ้มครองประโยชน์ของคู่กรณีและบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท ซึ่งจะช่วยลดคดีขึ้นสู่ศาลให้น้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

บทเนื้อหา

พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ มีบทบัญญัติ ๗๒ มาตรา แบ่งเนื้อหาเป็น ๖ หมวด โดยหมวด ๑ ว่าด้วยเรื่องผู้ไต่ถาม ข้อพิพาท หมวด ๒ การไต่ถามข้อพิพาททางแพ่ง หมวด ๓ การไต่ถามข้อพิพาททางอาญา หมวด ๔ การไต่ถามข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน หมวด ๕ การไต่ถามข้อพิพาทภาคประชาชน และหมวด ๖ ว่าด้วยเรื่องบทกำหนดโทษ รวมถึงบัญญัติฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาแนบท้ายพระราชบัญญัตินี้ ๖ ฐานความผิด คือ ๑) ความผิดฐานเข้าร่วมในการข่มขู่และมิผู้ถึงแก่ความตายจากการข่มขู่ต่อผู้อื่น ตามมาตรา ๒๙๔ วรรคหนึ่ง ๒) ความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา ๒๙๕ (๓) ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยมีเหตุฉกรรจ์ตามมาตรา ๒๙๖ ๔) ความผิดฐานเข้าร่วมในการข่มขู่และมีผู้ได้รับอันตรายสาหัสจากการข่มขู่ต่อผู้อื่นตามมาตรา ๒๙๙ วรรคหนึ่ง ๕) ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสตามมาตรา ๓๐๐ และ ๖) ความผิดฐานลักทรัพย์ ตามมาตรา ๓๓๔ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนที่พระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้กระทำได้

^๒ พระราชบัญญัติการไต่ถามข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๖๗ ก วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๒, น. ๒๑.

ประเด็นสำคัญ ๆ ของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนี้

๑. การบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้

๑.๑ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับ ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป เว้นแต่ บทบัญญัติแห่งหมวด ๒ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง หมวด ๓ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา หมวด ๔ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน และหมวด ๕ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป (เริ่มใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ เป็นต้นไป)

๑.๒ ผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ คือ ประธานศาลฎีกา นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และอัยการสูงสุด ในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของตน โดยประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนด นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจออกกฎกระทรวงและระเบียบ และอัยการสูงสุดมีอำนาจออกข้อบังคับเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ข้อกำหนด กฎกระทรวง ระเบียบ และข้อบังคับนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

๑.๓ ในการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ ไม่กระทบต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของหน่วยงานของรัฐที่ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจของตน โดยหน่วยงานของรัฐดังกล่าวอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัตินี้ก็ได้ (มาตรา ๔) และหน่วยงานของรัฐที่ประสงค์จะดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัตินี้มีหน้าที่แจ้งให้กระทรวงยุติธรรมทราบด้วย (มาตรา ๕) แต่พระราชบัญญัตินี้มิให้ใช้บังคับแก่คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (มาตรา ๘)

๒. บทนิยามตามพระราชบัญญัตินี้

๒.๑ “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” หมายความว่า การดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกันระงับข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินการในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี

๒.๑ “ผู้ไกล่เกลี่ย” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒.๓ “ข้อตกลงระงับข้อพิพาท” หมายความว่า ข้อตกลงที่คู่กรณีตกลงให้มีผลผูกพันโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อระงับข้อพิพาทหรือข้อเรียกร้องใด ๆ ที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ และให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิหน้าที่ หรือความรับผิดชอบเพียงเท่าที่กำหนดไว้ในข้อตกลงนั้น

๒.๔ “หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” หมายความว่า หน่วยงานของรัฐซึ่งดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒.๕ “หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า ราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือหน่วยงานอื่นของรัฐตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดในกฎกระทรวง

๒.๖ “นายทะเบียน” หมายความว่า หัวหน้าหน่วยงานของรัฐซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๓. ผู้ไกล่เกลี่ย (หมวด ๑)

๓.๑ ผู้ไกล่เกลี่ย คือ บุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (มาตรา ๓)

๓.๒ การขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (มาตรา ๙)

๑) บุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ให้ยื่นคำขอต่อนายทะเบียนให้นายทะเบียนมีอำนาจสรรหาบุคคลซึ่งมีความเหมาะสมที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้ด้วยแต่ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลนั้น

๒) การยื่นคำขอขึ้นทะเบียน การออกหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียน การต่ออายุหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียน การออกใบแทนหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียน การแจ้งรายการในการยื่นคำขอขึ้นทะเบียน และแบบบัตรประจำตัวผู้ไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่นายทะเบียนประกาศกำหนด

๓) การถอดถอนผู้ไกล่เกลี่ย การสิ้นสุดสภาพของผู้ไกล่เกลี่ย และการเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดในกฎกระทรวง

๓.๓ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (มาตรา ๑๐)

๑) คุณสมบัติ

(๑) ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง

(๒) เป็นผู้มิประสบการณในด้านต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒) ลักษณะต้องห้าม

(๑) เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๒) เป็นคนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ

(๓) เคยถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้ และยังไม่พ้นห้าปีนับถึงวันยื่นคำขอรับหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

๓.๔ หน้าที่และอำนาจผู้ไกล่เกลี่ย (มาตรา ๑๑)

๑) ผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดแนวทางและจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๒) ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และเสนอแนะคู่กรณีในการหาแนวทางยุติข้อพิพาท

(๓) ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความเป็นกลาง

(๔) จัดทำข้อตกลงระงับข้อพิพาทตามผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในกรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยกระทำการตามหน้าที่โดยสุจริต ย่อมได้รับการคุ้มครองไม่ต้องรับผิดชอบทั้งทางแพ่งและทางอาญา

๒) ผู้ไกล่เกลี่ยต้องถือปฏิบัติตามจริยธรรม ดังต่อไปนี้ (มาตรา ๑๒)

(๑) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง อิสระ ยุติธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ

(๒) เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททุกครั้ง ในกรณีที่ไมอาจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ต้องแจ้งเหตุผลและความจำเป็นล่วงหน้าให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททราบ

(๓) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรวดเร็ว ไม่ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทล่าช้าเกินสมควร

(๔) ซื่อสัตย์สุจริต และไม่เรียกรับหรือรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากคู่กรณีหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท

(๕) ปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความสุภาพ

(๖) รักษาความลับที่เกี่ยวข้องกับการไต่ถามข้อพิพาท

(๗) ไม่กระทำการในลักษณะเป็นการชี้ขาดข้อพิพาทหรือบีบบังคับให้คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดลงลายมือชื่อในข้อตกลงระงับข้อพิพาท

(๘) กรณีอื่นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดในกฎกระทรวง

๓.๕ ความเป็นกลางของผู้ไต่ถามในการปฏิบัติหน้าที่ (มาตรา ๑๓)

ผู้ไต่ถามต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลาง และความเป็นอิสระของตนในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ไต่ถามให้ผู้กรณิทราบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคู่กรณีไม่ว่าฝ่ายใดในเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) เป็นคู่หมั้นหรือคู่สมรส

(๒) เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้พิทักษ์หรือผู้แทนหรือตัวแทน

(๔) เป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างหรือลูกจ้าง

๓.๖ ผู้ไต่ถามอาจถูกคู่กรณีตั้งข้อรังเกียจที่มีสภาพร้ายแรงอันอาจทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นกลางหรือไม่เป็นอิสระได้ (มาตรา ๑๔)

“มาตรา ๑๔ ผู้ไต่ถามอาจถูกคู่กรณีตั้งข้อรังเกียจที่มีสภาพร้ายแรงอันอาจทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นกลางหรือไม่เป็นอิสระได้ หากมีกรณีดังกล่าวผู้ไต่ถามอาจถูกถอดถอนตามมาตรา ๑๕ (๔) ได้

ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีหลายคน การตั้งข้อรังเกียจตามวรรคหนึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากคู่กรณีทุกคนในฝ่ายนั้น”

๓.๗ หลักเกณฑ์ที่ผู้ไต่ถามอาจถูกถอดถอน (มาตรา ๑๕)

“มาตรา ๑๕ ผู้ไต่ถามอาจถูกถอดถอนโดยคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายหรือหน่วยงานซึ่งดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทด้วยเหตุ ดังต่อไปนี้

(๑) กระทำการฉ้อฉลหรือข่มขู่คู่กรณีหรือบุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อพิพาท

(๒) ไม่มาปฏิบัติหน้าที่ผู้ไต่ถามเกินสองครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร

(๓) ขาดจริยธรรมตามมาตรา ๑๒

(๔) ถูกตั้งข้อรังเกียจตามมาตรา ๑๔”

นอกจากนี้ การไต่ถามข้อพิพาท ห้ามมิให้ผู้ไต่ถามกระทำการหรือจัดให้กระทำการใด ๆ ที่เป็นการบังคับ ขู่เข็ญ หลอกลวง หรือกระทำการโดยมิชอบด้วยประการใด ๆ เพื่อให้คู่กรณีทำข้อตกลงระงับข้อพิพาท (มาตรา ๑๖)

๓.๘ การสิ้นสุดของผู้ไต่ถาม

กฎหมายกำหนดให้ผู้ไต่ถามสิ้นสุดลง เมื่อตาย ลาออก สิ้นสภาพการเป็นผู้ไต่ถาม หรือถูกถอดถอนหรือขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม ในกรณีที่ผู้ไต่ถามถูกถอดถอนหรือความเป็นผู้ไต่ถามสิ้นสุดลงในระหว่างการดำเนินการไต่ถามข้อพิพาท คู่กรณีอาจตั้งผู้ไต่ถามคนใหม่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ไต่ถามข้อพิพาทนั้นต่อไป โดยอาจใช้เอกสารของกระบวนการไต่ถามข้อพิพาทที่ดำเนินการมาแล้วได้ตามที่คู่กรณีและผู้ไต่ถามคนใหม่เห็นสมควร

“มาตรา ๑๗ ความเป็นผู้ไต่ถามสิ้นสุดลงเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) สิ้นสภาพการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยหรือถูกเพิกถอนการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

(๔) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐

มาตรา ๑๘ ในกรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยถูกถอดถอนหรือความเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง ในระหว่างการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คู่กรณีอาจตั้งผู้ไกล่เกลี่ยคนใหม่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทนั้นต่อไปโดยอาจใช้เอกสารของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินการมาแล้วได้ตามที่คู่กรณี และผู้ไกล่เกลี่ยคนใหม่เห็นสมควร”

๓.๙ ค่าตอบแทนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นไปตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม

“มาตรา ๑๙ ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยในหน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้ผู้ไกล่เกลี่ยได้รับค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็นในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามระเบียบ ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง”

๔. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง (หมวด ๒)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทางแพ่ง ส่วนที่ ๒ การบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท

๔.๑ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง สำคัญคือ สิทธิการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทางแพ่งตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าเกี่ยวกับสิทธิแห่งสภาพบุคคล สิทธิในครอบครัว หรือกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ ไม่สามารถกระทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งได้ตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง)

กรณีที่สามารถกระทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งได้ ดังนี้ (มาตรา ๒๐ วรรคสอง)

(๑) ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มิใช่ข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์

(๒) ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์มรดก

(๓) ข้อพิพาทอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(๔) ข้อพิพาทอื่นนอกจาก (๑) (๒) และ (๓) ที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าล้านบาท หรือไม่เกิน จำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๔.๒ ขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง ถ้าคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดประสงค์จะให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีขั้นตอนดังนี้ (มาตรา ๒๑)

(๑) ยื่นคำร้องต่อหน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๒) หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสอบถามความสมัครใจของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ที่จะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๓) ถ้าคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่สมัครใจเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้หน่วยงาน ซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำหน่ายคำร้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น และแจ้งให้คู่กรณีผู้ยื่นคำร้องไกล่เกลี่ย ข้อพิพาททราบ

(๔) ในกรณีที่มิใช่คู่กรณีมากกว่าสองฝ่าย และคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สมัครใจเข้าร่วม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่สมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทได้

(๕) การยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รายละเอียดของคำร้อง และระยะเวลาในการ พิจารณาคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่หน่วยงานซึ่งดำเนินการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประกาศกำหนด

๔.๓ การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้ง (มาตรา ๒๒)

“มาตรา ๒๒ ให้คู่กรณีตกลงแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยคนหนึ่งหรือหลายคนจากบัญชีผู้ไกล่เกลี่ยที่หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจัดทำไว้ หากคู่กรณีไม่สามารถตกลงแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยได้ คู่กรณีอาจขอให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยจากบัญชีดังกล่าว ทั้งนี้ ตามระเบียบที่หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกำหนด

การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยตามวรรคหนึ่ง จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชี้แจงคู่กรณีเกี่ยวกับกระบวนการและผลทางกฎหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งสิทธิในการยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”

๔.๕ การคัดค้านความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระของผู้ไกล่เกลี่ยให้ผู้ไกล่เกลี่ยผู้นั้นหยุดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ก่อนและแจ้งให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททราบ (มาตรา ๒๓)

“มาตรา ๒๓ เมื่อมีข้อเท็จจริงที่อาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระของผู้ไกล่เกลี่ยในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามมาตรา ๑๓ และคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดคัดค้านหรือผู้ไกล่เกลี่ยเห็นเองว่าตนมีกรณีดังกล่าว ให้ผู้ไกล่เกลี่ยผู้นั้นหยุดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ก่อนและแจ้งให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททราบ เพื่อที่หัวหน้าหน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าวจะได้มีคำสั่งต่อไป

การยื่นคำคัดค้าน การพิจารณาคัดค้าน และการให้ผู้ไกล่เกลี่ยคนอื่นปฏิบัติหน้าที่แทนผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งถูกคัดค้าน ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดในกฎกระทรวง”

นอกจากนี้ ถ้าปรากฏในภายหลังว่าผู้ไกล่เกลี่ยมิได้เปิดเผยข้อเท็จจริง ไม่เป็นการตัดสิทธิคู่กรณีในการพิสูจน์เพื่อให้ศาลมีคำสั่งไม่บังคับตามข้อตกลง (มาตรา ๒๔)

“มาตรา ๒๔ ภายใต้บังคับมาตรา ๓๓ เมื่อมีการทำบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาทตามมาตรา ๓๐ แล้ว ถ้าปรากฏในภายหลังว่าผู้ไกล่เกลี่ยมิได้เปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางหรือความเป็นอิสระของผู้ไกล่เกลี่ยตามมาตรา ๑๓ หรือการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยไม่ชอบด้วยกฎหมาย บันทึกข้อตกลงนั้นไม่เสียไป แต่ไม่เป็นการตัดสิทธิคู่กรณีในการพิสูจน์เพื่อให้ศาลมีคำสั่งไม่บังคับตามข้อตกลงดังกล่าว”

๔.๖ การดำเนินการระหว่างไกล่เกลี่ย ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและให้แล้วเสร็จโดยเร็ว ต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีสิทธิถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ และคู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ

๑) ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและให้แล้วเสร็จโดยเร็ว (มาตรา ๒๕)

“มาตรา ๒๕ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและให้แล้วเสร็จโดยเร็ว โดยผู้ไกล่เกลี่ยอาจตกลงกับคู่กรณีเพื่อกำหนดกรอบระยะเวลาและแผนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยก็ได้ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เมื่อผู้ไกล่เกลี่ยสอบถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อพิพาท ความประสงค์ของคู่กรณีที่ระงับข้อพิพาท และข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้ว ให้ผู้ไกล่เกลี่ยอธิบายให้คู่กรณีเข้าใจซึ่งกันและกันหรือผ่อนปรนเข้าหากันอันนำไปสู่การตกลงระงับข้อพิพาทกันได้”

๒) ต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย (มาตรา ๒๖)

“มาตรา ๒๖ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อหน้าคู่กรณีทุกฝ่าย เว้นแต่เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบางสถานการณ์ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทลับหลัง

คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ได้ แต่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องแจ้งถึงการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นให้คู่กรณีฝ่ายที่มีได้เข้าร่วมทราบด้วย

ผู้ไกล่เกลี่ยอาจอนุญาตให้ทนายความหรือที่ปรึกษาของคู่กรณีหรือบุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยก็ได้”

๓) คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีสิทธิถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ (มาตรา ๒๗)

“มาตรา ๒๗ ในระหว่างการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีสิทธิถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยทำเป็นหนังสือแจ้งต่อผู้ไกล่เกลี่ยได้”

๔) คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ (มาตรา ๒๘)

“มาตรา ๒๘ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ ทั้งนี้ ข้อตกลงนั้นต้องไม่เป็นการต้องห้ามขัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

๔.๗ การรับฟังข้อเท็จจริงเพื่อการบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท

ในการรับฟังข้อเท็จจริงเพื่อการบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท ประเด็นสำคัญ คือ ความประสงค์หรือความสมัครใจของคู่กรณีในการขอเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความเห็นหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคู่กรณี การยอมรับหรือข้อความที่กระทำโดยคู่กรณีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ข้อเสนอใด ๆ ที่เสนอโดยผู้ไกล่เกลี่ย ข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นถึงความสมัครใจที่จะยอมรับข้อเสนอในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และเอกสารที่จัดทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะใช้หรือใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ (มาตรา ๒๙)

“มาตรา ๒๙ ห้ามมิให้รับฟังข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดังต่อไปนี้ เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี กระบวนการอนุญาโตตุลาการ หรือกระบวนการพิจารณาอื่นใด เว้นแต่เพื่อการบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท

(๑) ความประสงค์หรือความสมัครใจของคู่กรณีในการขอเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๒) ความเห็นหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางหรือวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ของคู่กรณี

(๓) การยอมรับหรือข้อความที่กระทำโดยคู่กรณีในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๔) ข้อเสนอใด ๆ ที่เสนอโดยผู้ไกล่เกลี่ย

(๕) ข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นถึงความสมัครใจที่จะยอมรับข้อเสนอในการไกล่เกลี่ย

ข้อพิพาท

(๖) เอกสารที่จัดทำโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะใช้หรือใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ

พยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงใดที่มีอยู่และนำสืบได้อยู่แล้วในกระบวนการพิจารณาของศาล กระบวนการอนุญาโตตุลาการ หรือกระบวนการพิจารณาอื่นใด ย่อมไม่ต้องห้ามตามวรรคหนึ่งด้วยเหตุที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำไปใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”

๔.๘ การบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและมีรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนด

เมื่อคู่กรณีได้มีข้อตกลงเป็นประการใดแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยต้องบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาทเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของคู่กรณี ข้อพิพาทตามกฎหมาย ความสมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และสาระสำคัญของข้อตกลงอันเป็นผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

เช่น การชดใช้เยียวยาความเสียหาย เงื่อนไขที่คู่กรณีต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติ ระยะเวลาดำเนินการ หรือ ข้อตกลงไม่ติดใจที่จะรับการชดใช้เยียวยาความเสียหาย โดยให้คู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้

“มาตรา ๓๐ เมื่อคู่กรณีได้มีข้อตกลงเป็นประการใดแล้ว ให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกข้อตกลง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือจัดให้มีการบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาทนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยให้คู่กรณี และผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้

บันทึกข้อตกลงตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อและที่อยู่ของคู่กรณี

(๒) ข้อพิพาทตามกฎหมาย

(๓) ความสมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

(๔)สาระสำคัญของข้อตกลงอันเป็นผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น การชดใช้เยียวยา ความเสียหาย เงื่อนไขที่คู่กรณีต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติ ระยะเวลาดำเนินการ หรือข้อตกลงไม่ติดใจที่จะรับ การชดใช้เยียวยาความเสียหาย”

๔.๙ การสิ้นสุดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มี ๓ กรณี คือ (๑) ในกรณีคู่กรณีตกลง ระงับข้อพิพาทกันได้ (๒) คู่กรณีถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (๓) ผู้ไกล่เกลี่ยให้ยุติการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทโดยเห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อไปจะไม่เป็นประโยชน์

“มาตรา ๓๑ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสิ้นสุดลงในกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) คู่กรณีตกลงระงับข้อพิพาทกันได้

(๒) คู่กรณีถอนตัวจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามมาตรา ๒๗

(๓) ผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่อไปจะไม่เป็นประโยชน์และให้ยุติ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”

๔.๑๐ การบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท โดยยื่นคำร้องขอต่อศาลยุติธรรมเพื่อมีคำสั่ง บังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

๑) หากคู่กรณีฝ่ายที่ถูกเรียกร้องนั้นไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท การบังคับ ตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท โดยคู่กรณีฝ่ายเรียกร้องต้องยื่นคำร้องขอต่อศาลยุติธรรมที่มีการทำข้อตกลงระงับ ข้อพิพาทเพื่อให้บังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทภายใน ๓ ปีนับแต่วันที่อาจบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทได้ และให้เสียค่าขึ้นศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (มาตรา ๓๒)

“มาตรา ๓๒ เมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งเรียกร้องให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามข้อตกลง ระงับข้อพิพาทแล้ว แต่คู่กรณีฝ่ายที่ถูกเรียกร้องนั้นไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท คู่กรณีฝ่ายที่เรียกร้อง อาจยื่นคำร้องขอต่อศาลเพื่อให้บังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทได้

การร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องกระทำภายในสามปีนับแต่วันที่อาจบังคับตามข้อตกลง ระงับข้อพิพาทได้ ถ้าไม่ได้ร้องขอภายในกำหนดดังกล่าว ให้ผลหนี้ตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทนั้นเป็นอันระงับไป

การร้องขอตามวรรคหนึ่งให้ยื่นต่อศาลยุติธรรมที่มีการทำข้อตกลงระงับข้อพิพาท ในเขตศาลนั้นหรือศาลยุติธรรมที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือศาลยุติธรรมที่มีเขตอำนาจ พิจารณาพิพากษาข้อพิพาทซึ่งได้มีการไกล่เกลี่ยนั้น และให้เสียค่าขึ้นศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่งในอัตราเดียวกับคำร้องขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศ”

๒) ศาลมีคำสั่งบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท (ยกเว้นคู่กรณีซึ่งถูกบังคับตามข้อตกลงนั้น พิสูจน์ให้เห็นได้ว่า คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บกพร่องในเรื่องความสามารถที่จะเข้าทำข้อตกลงระงับข้อพิพาท หรือมูลเหตุแห่งข้อพิพาทหรือข้อตกลงระงับข้อพิพาทมีลักษณะเป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย

เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือข้อตกลงรับข้อพิพาทเกิดจากกลฉ้อฉล บังคับ ชูเชื้อ หรือกระทำการโดยมิชอบด้วยประการใด ๆ หรือมีเหตุเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่มีผลต่อการทำบันทึกข้อตกลงอย่างมีนัยสำคัญ) อย่างไรก็ตาม กรณีการอุทธรณ์คำสั่งบังคับตามข้อตกลงรับข้อพิพาท กฎหมายกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด (มาตรา ๓๓) ทั้งนี้ ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดในเรื่องการยื่นคำร้องขอและการบังคับตามข้อตกลงรับข้อพิพาท (มาตรา ๓๔)

“มาตรา ๓๓ ให้ศาลมีคำสั่งบังคับตามข้อตกลงรับข้อพิพาท เว้นแต่ ความปรากฏแก่ศาลหรือคู่กรณีซึ่งถูกบังคับตามข้อตกลงนั้นพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า

(๑) คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บกพร่องในเรื่องความสามารถที่จะเข้าทำข้อตกลงรับข้อพิพาท

(๒) มูลเหตุแห่งข้อพิพาทหรือข้อตกลงรับข้อพิพาทมีลักษณะเป็นการต้องห้ามขัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(๓) ข้อตกลงรับข้อพิพาทเกิดจากกลฉ้อฉล บังคับ ชูเชื้อ หรือกระทำการโดยมิชอบด้วยประการใด ๆ

(๔) มีเหตุเกี่ยวกับการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยตามมาตรา ๒๔ ที่มีผลต่อการทำบันทึกข้อตกลงอย่างมีนัยสำคัญ (วรรคหนึ่ง)

ห้ามมิให้อุทธรณ์คำสั่งศาลตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่ (๑) ศาลมีคำสั่งไม่บังคับตามข้อตกลงรับข้อพิพาท (๒) ศาลมีคำสั่งไม่เป็นไปตามข้อตกลงรับข้อพิพาท (๓) ศาลมีคำสั่งบังคับตามข้อตกลงรับข้อพิพาทโดยฝ่าฝืนวรรคหนึ่ง (วรรคสอง)

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด (วรรคสาม)

มาตรา ๓๔ ประธานศาลฎีกาด้วยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดในเรื่องการยื่นคำร้องขอและการบังคับตามข้อตกลงรับข้อพิพาทตามมาตรา ๓๒ และการมีคำสั่งตามมาตรา ๓๓ ทั้งนี้ นอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

๕. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (หมวด ๓)

๕.๑ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่ให้กระทำได้ คือ ความผิดอันยอมความได้ และความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๕

ความผิดอาญาอันยอมความได้ คือ ความผิดอาญาประเภทซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนคนหนึ่งคนใดเป็นส่วนตัว มิได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือสังคม และความผิดใดจะเป็นความผิดอาญาอันยอมความได้นั้นกฎหมายจะต้องระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นความผิดอันยอมความได้ ความผิดอาญาอันยอมความได้นี้เจ้าพนักงานของรัฐจะดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายร้องทุกข์ ต่อเจ้าพนักงานตามกฎหมายเสียก่อน **ข้อพิจารณาว่าความผิดใดเป็นความผิดอันยอมความได้**^๓ ความผิดใดเป็นความผิดอันยอมความได้นั้น ได้กรอบความคิดในทางนิติบัญญัติว่า “ความผิดอันยอมความได้” ควรมีลักษณะดังนี้ ๑) เป็นความผิดที่มีความเป็นอาชญากรรมน้อย ๒) เป็นความผิดที่มีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมากที่พึงเคารพในเจตจำนงของผู้เสียหายหรือมีคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลโดยแท้ ๓) เป็นความผิดที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองผู้เสียหายอย่างแท้จริง ๔) ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าความผิดนั้นเป็น “ความผิดอันยอมความได้” เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาท มาตรา ๓๒๖ - มาตรา ๓๓๒ (ดูมาตรา ๓๓๓ วรรคหนึ่ง), ความผิดฐานฉ้อโกง

^๓ โกเมศ ขวัญเมือง, พระครูธรรมธรรฐาพร ปภสสโร, พระครูปลัดอดุล ปริบุญโณ. “การแบ่งประเภทของความผิดอาญา,” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ๑๐ ฉ. ๒ (เมษายน/มิถุนายน ๒๕๖๔): ๔๐๔

มาตรา ๓๔๑ มาตรา ๓๔๒ และมาตรา ๓๔๔ – มาตรา ๓๔๗ (ดูมาตรา ๓๔๘), ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ มาตรา ๓๔๙ – มาตรา ๓๕๐ (ดูมาตรา ๓๕๑), ความผิดฐานยักยอก มาตรา ๓๕๒ – มาตรา ๓๕๕ (ดูมาตรา ๓๕๖), เป็นต้น โดยจะพิจารณาเห็นได้ว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่ผู้เสียหายหรือผู้ถูกระทำโดยเฉพาะนั้นได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ จึงควรที่จะให้ผู้เสียหายเป็นผู้วินิจฉัยหรือตัดสินใจว่าควรใช้บังคับกฎหมายอาญาแก่ผู้กระทำผิดหรือไม่ ถ้าผู้เสียหายไม่ตั้งใจจะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดก็สามารถยอมความกันได้ (คณิต ณ นคร, ๒๕๕๑) สำหรับความผิดลหุโทษ (Petty Offences)^๔ เป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่มุ่งเน้นเพื่อไม่ให้บุคคลใช้สิทธิของตนที่ก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้อื่นหรือแก่สังคมส่วนมาก และเพื่อให้เป็นการป้องปรามมิให้เป็นความผิดอาญาที่ขยายผลหนักขึ้นเกินเหตุจนไม่สามารถอยู่กันอย่างปกติสุข

ตามมาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๕ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้กระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) ความผิดอันยอมความได้

(๒) ความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓

มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามวรรคหนึ่ง เมื่อคู่กรณีทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญากันแล้วให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับเฉพาะคู่กรณีซึ่งทำข้อตกลงดังกล่าว”

ตามประมวลกฎหมายอาญา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓ มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา ๓๙๐ ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

[อัตราโทษ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘]

มาตรา ๓๙๑ ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น โดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

[อัตราโทษ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘]

มาตรา ๓๙๒ ผู้ใดทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัว หรือความตกใจ โดยการขู่ข่ม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

[อัตราโทษ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘]

มาตรา ๓๙๓ ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

[อัตราโทษ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘]

^๔ เรื่องเดียวกัน, น. ๔๐๓

มาตรา ๓๔๔ ผู้ใดไล่ ต้อน หรือทำให้สัตว์ใด ๆ เข้าในสวน ไร่ หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลิผลอยู่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

[อัตราโทษ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘]

มาตรา ๓๔๕ ผู้ใดควบคุมสัตว์ใด ๆ ปล่อยปละละเลยให้สัตว์นั้นเข้าในสวน ไร่หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลิผลอยู่ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

[อัตราโทษ แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๒) พ.ศ. ๒๕๕๘]

มาตรา ๓๔๗ ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด ๆ ต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัลหรือเป็นการกระทำความผิดอันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคสองเป็นการกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำความผิดมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำความผิดเนื่องจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท”

๕.๒ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา หากคดีอยู่ระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ แจ้งให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณีทราบ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล อาจรอการสอบสวน การสั่งคดี การพิจารณาคดีหรือการพิพากษาคดี ไว้ก่อนจนกว่าจะรู้ผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ได้ แต่ในกรณีที่มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไม่เป็นผล ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล สอบสวน สั่งคดี หรือพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

“มาตรา ๓๖ ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา หากคดีอยู่ในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลแล้ว ให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพซึ่งมีหน้าที่และอำนาจกำกับดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนแจ้งให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี ทราบ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลอาจรอการสอบสวน การสั่งคดี การพิจารณาคดีหรือการพิพากษาคดี แล้วแต่กรณี ไว้ก่อนจนกว่าจะรู้ผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็ได้”

เมื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาสิ้นสุดลงแล้ว ให้หน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแจ้งผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลทราบ ในกรณีที่คู่กรณีตกลงระงับข้อพิพาททางอาญากันได้ ให้ส่งสำเนานบันทึกข้อตกลงดังกล่าวไปด้วย

ในกรณีที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไม่เป็นผล ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล สอบสวน สั่งคดี หรือพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป”

๕.๓ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับ เมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทในส่วนแพ่งแล้ว ซึ่งมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๘ บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๗ หากคู่กรณีทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญาที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้สิทธินำคดีอาญา

มาฟ้องระงับเมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทในส่วนแบ่งแล้ว ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทในส่วนแบ่ง ให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งดำเนินการเพื่อขอให้มีการบังคับตามข้อตกลงระงับข้อพิพาทตามมาตรา ๓๒ ได้

ในกรณีตามวรรคหนึ่งซึ่งมีข้อตกลงระงับข้อพิพาทให้คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์แห่งเงื่อนไขในการปฏิบัติตามข้อตกลง ให้นำความในมาตรา ๖ มาใช้บังคับในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายนั้นไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง

มาตรา ๓๘ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาใดซึ่งความในหมวดนี้มีได้บัญญัติไว้ให้นำบทบัญญัติในหมวด ๒ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง มาใช้บังคับกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาโดยอนุโลม”

๖. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน (หมวด ๔)

๖.๑ บททั่วไป (ส่วนที่ ๑ มาตรา ๓๙ – มาตรา ๔๘)

๑) กำหนดนิยาม คำว่า “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา” “คู่กรณี” ไว้เป็นการเฉพาะ คือ “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา” หมายความว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจัดให้คู่กรณีในคดีอาญามีโอกาสเจรจาตกลงหรือเยียวยาความเสียหายเพื่อระงับคดีอาญา “คู่กรณี” หมายความว่า ผู้ต้องหาและผู้เสียหายในคดีอาญา แต่ไม่หมายความรวมถึงคดีอาญาที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้เสียหาย (มาตรา ๓๙)

๒) การนับอายุความในการดำเนินคดีอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาแล้ว ให้หยุดนับอายุความในการดำเนินคดีอาญา (มาตรา ๔๐)

“มาตรา ๔๐ เมื่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา ๔๔ แล้ว ให้หยุดนับอายุความในการดำเนินคดีอาญา และเมื่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งให้ดำเนินคดีต่อไปตามมาตรา ๖๑ ให้นับอายุความในการดำเนินคดีต่อจากเวลานั้น

พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ให้เป็นไปตามระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุดกำหนด แล้วแต่กรณี

เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาหากผู้ต้องหาได้มีพฤติการณ์หลบหนีมิให้นำบทบัญญัติในเรื่องการฟ้องและการผิดฟ้องตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง รวมทั้งการควบคุมและการชั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ทั้งนี้ จนกว่าพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งจะมีคำสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป และให้นับระยะเวลาการฟ้อง การผิดฟ้อง การควบคุม และการชั่งตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

กรณีตามวรรคสาม ถ้าผู้ต้องหาได้รับการปล่อยชั่วคราวในชั้นการสอบสวน มิให้นำบทบัญญัติในเรื่องระยะเวลาตามมาตรา ๑๑๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ”

๓) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนที่ให้กระทำได้

กำหนดให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนให้กระทำได้ คือ ความผิดอันยอมความได้ ความผิดลหุโทษ รวมถึงความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี มี ๒ กรณี คือ ๑) ต้องเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาไม่เคยได้รับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ (ยกเว้นคดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท คดีความผิดลหุโทษ ซึ่งพ้นระยะเวลาเกินสามปีนับแต่มีคำสั่งยุติคดี) และ ๒) ผู้ต้องหาไม่อยู่ระหว่างต้องคำ

พิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือพ้นโทษมาแล้วเกินกว่าห้าปี (ยกเว้นเป็นคดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท คดีความผิดลหุโทษ หรือคดีความผิดที่ผู้ต้องหาได้กระทำในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี)

ซึ่งมาตรา ๔๑ และมาตรา ๔๒ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๔๑ การไต่ถามข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนให้กระทำได้ในคดีความผิดดังต่อไปนี้

(๑) คดีความผิดอันยอมความได้

(๒) คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓ มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(๓) ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๒ คดีความผิดตามมาตรา ๔๑ (๓) ต้องเป็นกรณีนี้

(๑) ผู้ต้องหาไม่เคยได้รับการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่เป็นคดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท คดีความผิดลหุโทษ ซึ่งพ้นระยะเวลาเกินสามปีนับแต่มีคำสั่งยุติคดี

(๒) ผู้ต้องหาไม่อยู่ระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือพ้นโทษมาแล้วเกินกว่าห้าปี เว้นแต่เป็นคดีความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท คดีความผิดลหุโทษ หรือคดีความผิดที่ผู้ต้องหาได้กระทำในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี”

๔) กระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน

พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบในโอกาสแรกว่ามีสิทธิยื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไต่ถาม คู่กรณีต้องยื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวนตามระเบียบที่กำหนด

ซึ่งมาตรา ๔๓ และมาตรา ๔๔ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๔๓ คดีที่อาจไต่ถามข้อพิพาททางอาญาได้ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้คู่กรณีทราบในโอกาสแรกว่ามีสิทธิยื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา

มาตรา ๔๔ เมื่อคู่กรณีทั้งสองฝ่ายสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาททางอาญา และคดีนั้นมิได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ให้คู่กรณียื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญาต่อพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนมีความเห็นเสนอ หากพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งเห็นว่าพฤติการณ์ของการกระทำความผิดไม่ร้ายแรงและไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมให้พิจารณามีคำสั่งให้ไต่ถามข้อพิพาททางอาญา

การยื่นคำร้องขอไต่ถามข้อพิพาททางอาญา การพิจารณาและระยะเวลาการสั่งคำร้องและกระบวนการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาตามความในหมวดนี้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขตามระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทยหรือปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้อบังคับที่อัยการสูงสุด กำหนด แล้วแต่กรณี”

๕) กรณีผู้เสียหายหลายคน คู่กรณีมากกว่าสองฝ่าย คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สมัครใจเข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาทให้สามารถดำเนินการไต่ถามข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่สมัครใจเข้าร่วมการไต่ถามข้อพิพาทได้ นอกจากนี้ ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในการไต่ถามข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้

ซึ่งมาตรา ๔๕ และมาตรา ๔๖ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๔๕ ในกรณีมีผู้เสียหายหลายคน ผู้เสียหายซึ่งเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาต้องสมัครใจและประสงค์จะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

ในกรณีที่มิใช่กรณีมากกว่าสองฝ่ายและคู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีที่สมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้

มาตรา ๔๖ ให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดหรือฝืนความประสงค์ของผู้เสียหาย”

๖) อนุโลมบทบัญญัติหมวด ๒ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง และหมวด ๓ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา มาใช้กับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน ในกรณีที่มีได้บัญญัติไว้ในหมวดนี้

“มาตรา ๔๗ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนใดซึ่งความในหมวดนี้มีได้บัญญัติไว้ให้นำบทบัญญัติในหมวด ๒ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง และหมวด ๓ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา มาใช้บังคับกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนโดยอนุโลม”

๖.๒ ผู้ไกล่เกลี่ย (ส่วนที่ ๒ มาตรา ๔๘ – มาตรา ๔๙)

ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน ต้องขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยโดยให้ยื่นคำขอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรมหรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี ในฐานะนายทะเบียน ซึ่งมาตรา ๔๘ และมาตรา ๔๙ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๔๘ บุคคลที่ประสงค์จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามความในหมวดนี้ ให้ยื่นคำขอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรมหรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี ในฐานะนายทะเบียน และให้นำความในมาตรา ๙ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ผู้ไกล่เกลี่ยตามวรรคหนึ่งต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐

มาตรา ๔๙ ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการประชุมระหว่างคู่กรณีเพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ถ้าคู่กรณีไม่อาจตกลงเลือกผู้ไกล่เกลี่ยได้ ให้พนักงานสอบสวนเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยแล้วแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ

การเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือปลัดกระทรวงยุติธรรมหรืออัยการสูงสุด กำหนด แล้วแต่กรณี

๖.๓ กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน (ส่วนที่ ๓ มาตรา ๕๐ – มาตรา ๕๗)

๑) พนักงานสอบสวนกำหนดนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาครั้งแรกภายในเจ็ดวันนับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย และกรณีมีเหตุจำเป็นพนักงานสอบสวนจะขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินเจ็ดวัน และต้องแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ (มาตรา ๕๐)

“มาตรา ๕๐ ให้พนักงานสอบสวนกำหนดนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาครั้งแรกภายในเจ็ดวันนับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยแล้วแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ

ในกรณีมีเหตุจำเป็นที่มีอาจดำเนินการได้ทันภายในระยะเวลาตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนขอขยายระยะเวลาไปยังพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งได้อีกไม่เกินเจ็ดวัน”

๒) สิทธิของคู่กรณีในการเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา โดยต้องเข้าร่วมด้วยตนเองและมีสิทธิให้ผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าร่วมได้ไม่เกิน ๒ คน กรณีคู่กรณีเป็นผู้เยาว์ ให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง นักจิตวิทยาหรือ นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาด้วย ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวนหมวดนี้ให้กระทำการเป็นการลับ และหากมีความจำเป็นต้องมีล่ามให้พนักงานสอบสวนจัดหาล่ามให้

ซึ่งมาตรา ๕๑ – มาตรา ๕๒ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๕๑ คู่กรณีต้องเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาด้วยตนเอง และมีสิทธิให้ผู้ซึ่งตนไว้วางใจไม่เกินสองคนเข้าฟังการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาได้

ถ้าคู่กรณีซึ่งเป็นผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์ ให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง นักจิตวิทยา หรือ นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาด้วย

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาตามหมวดนี้ให้กระทำการเป็นการลับ

มาตรา ๕๒ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาหากมีความจำเป็นต้องใช้ล่ามให้พนักงานสอบสวนจัดหาล่ามให้”

๓) ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาชั้นพนักงานสอบสวน

- ก่อนเริ่มการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องอธิบายให้คู่กรณีทราบถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่คู่กรณีซึ่งเป็นผู้ต้องหาได้กระทำลงตามคำร้องทุกข์ ข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดี กระบวนการและผลทางกฎหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และสิทธิในการยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (มาตรา ๕๓)

- ผู้ไกล่เกลี่ยต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเป็นกลาง (มาตรา ๕๔)

- การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้กระทำให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่กำหนดนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญารั้งแรก (มาตรา ๕๕)

- ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ (มาตรา ๕๖)

- ผู้ไกล่เกลี่ยต้องบันทึกข้อตกลงหรือจัดให้มีการบันทึกข้อตกลงนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้คู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้ อย่างน้อยต้องมีรายละเอียด (๑) ชื่อและที่อยู่ของคู่กรณี (๒) พฤติการณ์ที่มีการกล่าวหา (๓) ฐานความผิดและอัตราโทษตามกฎหมายที่มีการกล่าวหา (๔) ความสมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา (๕)สาระสำคัญของข้อตกลงอันเป็นผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา เช่น การชดใช้เยียวยาความเสียหาย เงื่อนไขที่คู่กรณีต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติและระยะเวลาดำเนินการ หรือข้อตกลงไม่ติดใจที่จะรับการชดใช้เยียวยาความเสียหาย (มาตรา ๕๗)

ทั้งนี้ มาตรา ๕๓ ถึงมาตรา ๕๗ บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา ๕๓ ก่อนเริ่มต้นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องอธิบายให้คู่กรณีทราบถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่คู่กรณีซึ่งเป็นผู้ต้องหาได้กระทำลงตามคำร้องทุกข์ ข้อเท็จจริงอื่นที่เกี่ยวข้องกับคดี กระบวนการและผลทางกฎหมายในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และสิทธิในการยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

เพื่อประโยชน์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา ให้พนักงานสอบสวนให้ความร่วมมือกับผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อทราบถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ และข้อเท็จจริงอื่นตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๕๔ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเป็นกลาง และต้องช่วยเหลือหรือสนับสนุนคู่กรณีในการเจรจาเพื่อระงับคดีด้วยความสมัครใจ

มาตรา ๕๕ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้กระทำให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่กำหนดนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาครั้งแรก เว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือเป็นกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อว่า คู่กรณีจะสามารถตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยอาจดำเนินการต่อไปได้อีกไม่เกินสามสิบวัน โดยให้บันทึกเหตุผลดังกล่าวไว้

กรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยอาจถูกถอดถอนตามมาตรา ๑๕ หรือกรณีที่ความเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงตามมาตรา ๑๗ ระยะเวลาตามวรรคหนึ่งให้เริ่มนับใหม่ตั้งแต่วันที่กำหนดนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาครั้งแรกหลังจากการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยคนใหม่

มาตรา ๕๖ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา คู่กรณีมีสิทธิเจรจาเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันได้โดยอิสระ ทั้งนี้ ข้อตกลงนั้นต้องไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย เป็นการพินินวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ข้อตกลงตามวรรคหนึ่งต้องไม่ขัดหรือฝืนความประสงค์ของผู้เยาว์ด้วย

มาตรา ๕๗ เมื่อคู่กรณีได้มีข้อตกลงเป็นประการใดแล้ว ให้ผู้ไกล่เกลี่ยบันทึกข้อตกลงหรือจัดให้มีการบันทึกข้อตกลงนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และให้คู่กรณีและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อไว้ แล้วให้ผู้ไกล่เกลี่ยส่งบันทึกข้อตกลงไปยังพนักงานสอบสวน

บันทึกข้อตกลงตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(๑) ชื่อและที่อยู่ของคู่กรณี

(๒) พฤติการณ์ที่มีการกล่าวหา

(๓) ฐานความผิดและอัตราโทษตามกฎหมายที่มีการกล่าวหา

(๔) ความสมัครใจเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา

(๕) สารสำคัญของข้อตกลงอันเป็นผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา เช่น การชดใช้เยียวยาความเสียหาย เงื่อนไขที่คู่กรณีต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติและระยะเวลาดำเนินการ หรือข้อตกลงไม่ติดใจที่จะรับการชดใช้เยียวยาความเสียหาย”

๖.๔ การยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน (ส่วนที่ ๔ มาตรา ๕๘ – มาตรา ๖๓)

การยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน มี ๓ กรณี คือ คู่กรณีคนใดคนหนึ่งอาจขอถอนตัวเพื่อยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในเวลาใดก็ได้ (มาตรา ๕๘) ผู้ไกล่เกลี่ยอาจยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่เข้าร่วมการไกล่เกลี่ย หรือมิได้เป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไม่อาจบรรลุผลได้โดยแน่แท้ หรือจะเป็นการขัดต่อผลประโยชน์ของคู่กรณีที่เป็นผู้เยาว์ หรือ คู่กรณีไม่สามารถเจรจาเพื่อตกลงแก้ไขปัญห ความขัดแย้งหรือไม่อาจเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ (มาตรา ๕๙) และผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาล ไม่ว่าก่อนการสอบสวนหรือระหว่างการสอบสวน ให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาเป็นอันยุติ (มาตรา ๖๐) โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องรายงานให้พนักงานสอบสวนทราบถึงการยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาดังกล่าว ภายใน ๗ วันนับแต่วันที่ยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา และให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งดำเนินคดีต่อไป (มาตรา ๖๑) อย่างไรก็ตาม หากปรากฏแก่ผู้ไกล่เกลี่ยว่าสิทธิภาคีอาญามาฟ้องระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ผู้ไกล่เกลี่ยยุติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาและรายงานให้พนักงานสอบสวนทราบเพื่อดำเนินการต่อไป (มาตรา ๖๒) และคดีที่มีการกระทำอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อ

กฎหมายหลายบท หากความผิดต่อกฎหมายซึ่งเป็นบทหนักที่สุดสามารถดำเนินการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ได้สำเร็จ ให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดบ่อนั้นระงับไปด้วย (มาตรา ๖๓)

ซึ่งมาตรา ๕๙ ถึงมาตรา ๖๓ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๕๘ คู่กรณีคนใดคนหนึ่งอาจขอถอนตัวเพื่อยุติการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาในเวลาใดก็ได้

ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีหลายคน การขอถอนตัวเพื่อยุติการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาของคนใดคนหนึ่งหรือหลายคน ย่อมไม่กระทบการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาของคู่กรณีที่เหลืออยู่ทั้งสองฝ่าย”

มาตรา ๕๙ ผู้ไต่สวนข้อพิพาททางอาญา เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่เข้าร่วมการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาโดยไม่แจ้งหรือโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีพฤติการณ์ที่ไม่ให้ความร่วมมือในการไต่สวนข้อพิพาททางอาญา

(๒) มีเหตุอันควรสงสัยว่าความตกลงนั้นมีได้เป็นไปด้วยความสมัครใจ

(๓) การไต่สวนข้อพิพาททางอาญาไม่อาจบรรลุผลได้โดยแน่แท้

(๔) เห็นได้ชัดว่าการดำเนินการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาต่อไปจะเป็นการขัดต่อผลประโยชน์ของคู่กรณีที่เป็นผู้เยาว์

(๕) คู่กรณีไม่สามารถเจรจาเพื่อตกลงแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งหรือไม่อาจเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้

มาตรา ๖๐ เมื่อความปรากฏต่อผู้ไต่สวนว่าผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลไม่ว่าก่อนการสอบสวนหรือระหว่างการสอบสวน ให้การไต่สวนข้อพิพาททางอาญาเป็นอันยุติ

มาตรา ๖๑ ให้ผู้ไต่สวนรายงานให้พนักงานสอบสวนทราบถึงการยุติการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา ๕๘ มาตรา ๕๙ และมาตรา ๖๐ ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ยุติการไต่สวนข้อพิพาททางอาญา

เมื่อได้รับรายงานการยุติการไต่สวนข้อพิพาททางอาญา ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งดำเนินคดีต่อไป

มาตรา ๖๒ การไต่สวนข้อพิพาททางอาญาตามหมวดนี้ หากปรากฏแก่ผู้ไต่สวนว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ผู้ไต่สวนยุติการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาและรายงานให้พนักงานสอบสวนทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดหลายคน หากสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเฉพาะผู้กระทำความผิดบางคน ให้ผู้ไต่สวนดำเนินการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาต่อไปสำหรับผู้กระทำความผิดที่เหลืออยู่

มาตรา ๖๓ คดีที่มีการกระทำอันเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท หากความผิดต่อกฎหมายซึ่งเป็นบทหนักที่สุดสามารถดำเนินการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ได้สำเร็จ ให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดบ่อนั้นระงับไปด้วย แต่หากความผิดที่สามารถดำเนินการไต่สวนข้อพิพาททางอาญาได้สำเร็จเป็นความผิดที่มีโทษเบากว่าหรือเบาที่สุด ไม่เป็นเหตุทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดที่มีโทษหนักกว่าหรือหนักที่สุดระงับไป”

๖.๕ ผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน (ส่วนที่ ๕ มาตรา ๖๔ – มาตรา ๖๗)

เมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลง ให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ เพื่อจัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลง ส่งไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี (มาตรา ๖๔) คู่กรณีที่เป็นผู้ต้องหาจงใจไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่มีเหตุอันควร ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งดำเนินคดีต่อไป (มาตรา ๖๕) เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งยุติคดี สิทธินาคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ (มาตรา ๖๖) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนต่อไป (มาตรา ๖๗)

ซึ่งมาตรา ๖๔ ถึงมาตรา ๖๗ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๖๔ เมื่อคู่กรณีได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงตามมาตรา ๕๗ แล้ว ให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบ เพื่อจัดทำบันทึกการปฏิบัติตามข้อตกลง ส่งไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวนการสอบสวนและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาสั่งยุติคดี

ในกรณีที่มีการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงไม่ครบถ้วน ให้คู่กรณีแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบเพื่อเสนอพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งพิจารณามีคำสั่งดำเนินคดีต่อไป เว้นแต่ผู้เสียหายพอใจในการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้กระทำไปแล้ว ให้คู่กรณีแจ้งพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๖๕ ถ้าความปรากฏแก่พนักงานสอบสวนว่าคู่กรณีที่เป็นผู้ต้องหาจงใจไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงโดยไม่มีเหตุอันควร ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งมีคำสั่งดำเนินคดีต่อไป

มาตรา ๖๖ เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งยุติคดี สิทธินาคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับในกรณีที่มีผู้เสียหายหลายคน หากผู้เสียหายคนหนึ่งคนใดไม่สามารถทำข้อตกลงกับผู้ต้องหาได้ สิทธินาคดีอาญามาฟ้องของผู้เสียหายดังกล่าวย่อมไม่ระงับ

มาตรา ๖๗ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะทำการสอบสวนต่อไป”

๗. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (หมวด ๕ มาตรา ๖๘ - มาตรา ๗๐)

๗.๑ กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

กำหนดให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นนายทะเบียนของศูนย์ฯ และกระทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้ในกรณีข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาทหรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา รวมถึงข้อพิพาททางแพ่งอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา ๓๕

ซึ่งมาตรา ๖๘ – มาตรา ๖๙ บัญญัติดังนี้

“มาตรา ๖๘ ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

ผู้ไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๐

ให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นนายทะเบียนของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีหน้าที่และอำนาจกำกับดูแลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๖๙ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๐ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้กระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าแสนบาทหรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(๒) ข้อพิพาททางแพ่งอื่นนอกจาก (๑) ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(๓) ข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา ๓๕

ในกรณีที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเห็นว่าการไต่สวนข้อพิพาทของศูนย์ไต่สวนข้อพิพาทภาคประชาชนในเรื่องใดได้ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ และออกหนังสือรับรองให้แล้ว ให้ข้อตกลงระงับข้อพิพาทนั้นบังคับกันได้หรือให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามพระราชบัญญัตินี้”

๗.๒ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของศูนย์ไต่สวนข้อพิพาทภาคประชาชนให้เป็นไปตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนด

“มาตรา ๗๐ ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของศูนย์ไต่สวนข้อพิพาทภาคประชาชนตามระเบียบที่อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง”

๘. บทกำหนดโทษ (หมวด ๖)

พระราชบัญญัตินี้กำหนดโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ในกรณีความผิด ดังนี้

๘.๑ ผู้ไต่สวนผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด สำหรับตนเอง หรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในหน้าที่ ไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ (มาตรา ๗๑)

๘.๒ ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่ผู้ไต่สวนเพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำใดอันมิชอบด้วยหน้าที่ (มาตรา ๗๒)

๙. สถิติข้อมูลคดีความในชั้นศาล

จำนวนข้อหาคดีอาญาที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด 5 อันดับของศาลชั้นต้น ประจำปี พ.ศ. 2562 - พ.ศ. 2563

ลำดับที่	ข้อหาคดีอาญาที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลชั้นต้น					
	ปี พ.ศ. 2562	จำนวน	ร้อยละ	ปี พ.ศ. 2563	จำนวน	ร้อยละ
1	พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ	363,125	41.32	พ.ร.บ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522	350,165	45.88
2	พ.ร.บ.จราจรทางบก	194,536	22.14	พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ.2522	124,442	16.31
3	พ.ร.บ.การพนัน	32,936	3.75	พ.ร.ก.บริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 25	39,111	5.12
4	พ.ร.บ.อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ฯลฯ	32,368	3.68	พ.ร.บ. อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน ฯลฯ พ.ศ.2490	33,849	4.44
5	พ.ร.บ.รถยนต์	26,969	3.07	ความผิดฐานลักทรัพย์ ม.334 - ม.335	21,665	2.84
	อื่นๆ	228,919	26.05	อื่นๆ	193,915	25.41
	รวม	878,853	100.00	รวม	763,147	100.00

ภาพที่ ๑ จำนวนข้อหาคดีอาญาที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับของศาลชั้นต้น

ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ – พ.ศ. ๒๕๖๓ (สำนักงานศาลยุติธรรม, หนังสือรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, น. ๒๙)

จากภาพที่ ๑ จำนวนข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับของศาลชั้นต้น เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๒ กับปี พ.ศ. ๒๕๖๓ พบว่า ข้อหาคดีอาญาที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลชั้นต้น ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มีปริมาณคดีลดลงจากปีก่อนคิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑๖^๕

จำนวนข้อหาคดีแพ่งที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับ ของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - พ.ศ. ๒๕๖๓

ลำดับที่	ข้อหาคดีแพ่ง ปี พ.ศ. ๒๕๖๒	จำนวน	ร้อยละ	ข้อหาแพ่ง ปี พ.ศ. ๒๕๖๓	จำนวน	ร้อยละ
1	ฟ้องหย่า (ม.1516)	5,639	23.99	ฟ้องหย่า (ม.1516)	5,786	27.02
2	ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้ผู้ร้องขอจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตร (ม.1548)	3,172	13.49	ร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งให้ผู้ร้องขอจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตร (ม.1548)	2,621	12.24
3	ข้อพิพาทเกี่ยวกับเรื่องผู้ปกครองต้องทำ บัญชีทรัพย์สินภายในเวลาที่กำหนดยื่นสำเนาบัญชีทรัพย์สินต่อศาล และข้อห้ามทำกิจกรรม	1,593	6.78	ขอให้สั่งเรื่องอำนาจปกครองบุตร (ม.1566(5))	1,151	5.37
4	ขอให้สั่งเรื่องอำนาจปกครองบุตร (ม.1566(5))	1,481	6.30	ฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าอำนาจปกครองบุตรซึ่งยังไม่บรรลุ นิติภาวะอยู่กับบิดาหรือมารดา (ม.1566(5))	969	4.52
5	ฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าอำนาจปกครองบุตรซึ่งยังไม่บรรลุ นิติภาวะอยู่กับบิดาหรือมารดา (ม.1566(5))	889	3.78	ฟ้องขอแบ่งสินสมรส (ม.1532)	885	4.13
	อื่นๆ	10,733	45.66	อื่นๆ	10,005	46.72
	รวม	23,507	100.00	รวม	21,417	100.00

ภาพที่ ๒ จำนวนข้อหาคดีแพ่งที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับของศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ – พ.ศ. ๒๕๖๓ (สำนักงานศาลยุติธรรม, หนังสือรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, น. ๓๓)

จากภาพที่ ๒ ข้อหาคดีแพ่งที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับของศาลเยาวชนและครอบครัว เปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๒ กับปี พ.ศ. ๒๕๖๓ พบว่า ข้อหาลำดับที่ ๑ และลำดับที่ ๒ เหมือนกัน ส่วนลำดับที่ ๓ ลำดับที่ ๔ และลำดับที่ ๕ ต่างกัน โดยข้อหาที่ขึ้นสู่การพิจารณาในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ มีปริมาณลดลงจากปีก่อน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๘^๖

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ เป็นต้นไป โดยประธานศาลฎีกา นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม และอัยการสูงสุด รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ โดยเป็นกฎหมายกลางที่กำหนดเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นวิธีการระงับข้อพิพาททางเลือกประเภทหนึ่ง โดยกำหนดให้“การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” คือ การดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกันระงับข้อพิพาท

^๕ สำนักงานศาลยุติธรรม, ส่วนระบบข้อมูลและสถิติ สำนักแผนงานและงบประมาณ. หนังสือรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, บทสรุปสถิติคดีศาลยุติธรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒-พ.ศ. ๒๕๖๓ : จำนวนข้อหาคดีอาญาที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับของศาลชั้นต้น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - พ.ศ. ๒๕๖๓, หน้า ๒๙ สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/259900>

^๖ เรื่องเดียวกัน, น. ๓๓

ทางแพ่งและทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินการในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี และ “ผู้ไกล่เกลี่ย” คือ บุคคลซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนและได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทรวมทั้งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กำหนดไว้ โดยมีบทบัญญัติรองรับเกี่ยวกับผู้ไกล่เกลี่ย (หมวด ๑) นอกจากนี้ ยังได้แบ่งประเภทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นทางแพ่งและทางอาญา โดยกำหนดข้อพิพาททางแพ่งบางกรณี que ้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้แก่ (๑) ข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ (๒) ข้อพิพาทระหว่างทายาทเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก (๓) ข้อพิพาทอื่นตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และ (๔) ข้อพิพาทอื่นนอกจาก (๑) (๒) และ (๓) ที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๕ ล้านบาท หรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา (มาตรา ๒๐) ส่วนข้อพิพาททางอาญากำหนดให้เฉพาะความผิดบางฐานความผิดที่จะเข้าสู่กระบวนการได้ ได้แก่ (๑) ความผิดอันยอมความได้ และ (๒) ความผิดลหุโทษบางฐานความผิด และกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน (หมวด ๔) และบทบัญญัติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยกำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (หมวด ๕)

จากข้อมูลกระทรวงยุติธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ “คู่มืองานยุติธรรมเพื่อประชาชน” พบว่า ผลการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ เมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับมาแล้ว ๑ ปี ๔ เดือน ได้มีการจัดอบรมผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมาย จำนวน ๒๖ รุ่น ผู้ผ่านการอบรม จำนวน ๑,๓๕๗ ราย และให้หน่วยงานของรัฐสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัตินี้ จำนวน ๘๒ แห่ง คือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ๑ แห่ง และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสาขา จำนวน ๘๑ แห่ง และจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จำนวน ๓๕๘ แห่ง ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ๙๖ แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ ๕๐ เขต และในพื้นที่ต่างจังหวัด ๒๖๒ แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ ๗๖ จังหวัด ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ประชาชน ทั้งหมด ๑,๗๘๐ เรื่อง ลดค่าใช้จ่ายของประชาชนได้มากถึง ๒๐๙ ล้านบาท ลดต้นทุนภาครัฐได้มากถึง ๑๒ ล้านบาท ลดคดีขึ้นสู่ศาล ๑,๗๘๐ คดี^๑ อย่างไรก็ตาม จากสถิติคดีค้างมา รับใหม่ เสร็จไปและคดีค้างไปของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร (มกราคม – มิถุนายน) พ.ศ. ๒๕๖๕ พบว่า รวมคดีศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร คดีค้างมา จำนวน ๓๕๔,๕๙๘ คดี คดีรับใหม่จำนวน ๗๓๖,๐๑๗ คดี คดีเสร็จไป จำนวน ๘๓๔,๓๖๘ คดี และคดีค้างไป จำนวน ๒๕๖,๒๔๗ คดี^๒

จึงพอสรุปได้ว่า ปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ปริมาณคดีค้างในศาลชั้นต้นลดลงจากปีก่อน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๔ สอดรับกับเจตนารมณ์ของกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มุ่งเน้นปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดน้อยลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม ลดงบประมาณแผ่นดิน และเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ได้จริงหรือไม่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษาและติดตามผลการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การปรับปรุง แก้ไข และพัฒนากฎหมายต่อไป

^๑กระทรวงยุติธรรม (๒๕๖๔). คู่มืองานยุติธรรมเพื่อประชาชน. “กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท”, น.๓. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก

https://www.moj.go.th/attachments/20210709105600_65793.pdf

^๒สำนักงานศาลยุติธรรม, ส่วนระบบข้อมูลและสถิติ สำนักแผนงานและงบประมาณ. สถิติคดีค้างมา รับใหม่ เสร็จไป และคดีค้างไปของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ประจำเดือนมกราคม - มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก <https://oppb.coj.go.th/th/file/get/file/202207279eefcccc74a661408f2f9f8876934925151314.pdf>

บรรณานุกรม

- กระทรวงยุติธรรม (๒๕๖๔). คู่มืองานยุติธรรมเพื่อประชาชน. “กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท,” น.๓. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก https://www.moj.go.th/attachments/20210709105600_65793.pdf
- โกเมศ ขวัญเมือง, พระครูธรรมธรสุภาพร ปภสสโร, พระครูปลัดอัคร ปริบุญโญ. “การแบ่งประเภทของความผิดอาญา,” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ๑๐ ฉ. ๒ (เมษายน/มิถุนายน ๒๕๖๔): ๔๐๔
- คณิต ฌ นคร. (๒๕๕๑). กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: วิญญูชน
- พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๖๗ ก วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๒, น. ๑ – ๒๑.
- วิศร อัครสันตติกุล. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. “ปัญหาความผิดต่อแผ่นดินที่ควรยอมความได้,” วารสาร Journal of Buddhist Education and Research : JBER ๗, ฉ. ๑ (มกราคม/เมษายน ๒๕๖๔). สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jber/article/download/249484/168581>
- ศิริศักดิ์ ตียะพรรณ. (๒๕๔๓). มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา. ข่าวนิติบัญญัติสภา. (๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓), ๑๓. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๔๙, ประมวลกฎหมายอาญา. สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก <https://www.krisdika.go.th/librarian/get?sysid=443287&ext=htm>
- สำนักงานศาลยุติธรรม, ส่วนระบบข้อมูลและสถิติ สำนักแผนงานและงบประมาณ. หนังสือรายงานสถิติคดีศาลยุติธรรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๓, บทสรุปสถิติคดีศาลยุติธรรมประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒-พ.ศ. ๒๕๖๓ : จำนวนข้อหาคดีอาญาที่ขึ้นสู่การพิจารณาสูงสุด ๕ อันดับของศาลชั้นต้น ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๒ - พ.ศ. ๒๕๖๓, น. ๒๙. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก <https://oppb.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/2085/iid/259900>
- _____. สถิติคดีค้างมา รับใหม่ เสร็จไป และคดีค้างไปของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ประจำเดือนมกราคม - มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก <https://oppb.coj.go.th/th/file/get/file/202207279eefcccc74a661408f2f9f8876934925151314.pdf>